

Toespraak Gerdi Verbeet, Voorzitter Tweede Kamer bij de Indische Plaquette, Tweede Kamer 2009

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Dames en heren,

Hartelijk welkom in het gebouw van de Tweede Kamer, welkom bij de Indische Plaquette.

Zoals ieder jaar gedenken wij hier vandaag, aan de vooravond van de vijftiende augustus, de capitulatie van Japan in 1945.

Ik heet speciaal mevrouw De Niet welkom, die ik persoonlijk heb uitgenodigd. Ik stel het zeer op prijs dat zij hier, ondanks haar broze gezondheid en hoge leeftijd, vandaag bij ons wil zijn.

Ik had een speciale reden om mevrouw De Niet uit te nodigen. Haar man was in de jaren 60 lid van de Eerste Kamer – “de overkant” zoals wij dat in de Tweede Kamer noemen. Later werd hij er voorzitter; een voorganger dus van mevrouw Timmerman die hier naast mij staat.

Mevrouw De Niet heb ik kort geleden leren kennen.

In het gesprek dat wij toen hadden, vertelde zij mij over haar ervaringen in Indië tijdens de oorlog.

Alles wat zij heeft meegemaakt, staat haar nog zeer scherp voor de geest.

En toen ze vertelde, zag ik het bijna voor mij.

Het jonge echtpaar Maarten en Edith de Niet komt in juli 1939 vol verwachting in Indië aan. Zendingconsul was Maarten geworden en ze betrekken een huis in Batavia.

Maar nog geen jaar later nadert het onheil.

Nederland wordt bezet en contact met het moederland is niet meer mogelijk.

Twee jaar later bereikt de oorlog ook Batavia.

En zo komt het moment dat Edith de Niet nooit meer zou vergeten: in de vroege ochtend van Hemelvaartsdag 1942 wordt haar man Maarten door de Kempetai van huis opgehaald. Ze probeert nog met hem mee te fietsen, zodat ze tenminste zou weten waar hij heen werd gebracht.

Maar ze houdt het niet bij.

Die avond komt een onbekende man langs, die even stilstaat bij haar voorbalkon. “Hij is in Boekit Doeri” fluistert hij. Die man blijft ze de rest van haar leven dankbaar. Ze wist toen in elk geval waar Maarten was, ook al was contact niet meer mogelijk.

Op 4 december 1942 wordt Edith zelf geïnterneerd in het vrouwenkamp Tjideng in Batavia. Ondergebracht in een klein huisje, een ampasiet, samen met 2 andere vrouwen. Aan het eind van de oorlog wonen er in dat huisje 27 vrouwen en kinderen.

Mevrouw de Niet heeft het, zoals u ziet, overleefd.

En na bijna 3 jaar van vernedering en machteloosheid kwam die dag, nu 64 jaar geleden. De dag dat de Japanse kampcommandant Sonei de kampoudsten bij zich riep – waaronder mevrouw De Niet.

Ook dat moment zou ze nooit meer vergeten.

“Het is afgelopen”, zei Sonei, en terwijl hij een lucifersdoosje op tafel smeedde voegde hij toe: “Door zo’n klein bommetje!”

Vier weken later kwam Maarten de Niet in Tjideng aan. Ook hij had het overleefd.

Bij oorlogsverhalen denkt iedereen altijd aan verhalen over soldaten, over loopgraven, over wapengeweld.

Maar de meeste herinneringen van mensen die de oorlog hebben meegemaakt gaan over heel andere dingen.

Over honger en ontbering.

Over onzekerheid en angst.

En vooral: over machteloosheid.

“Het ergste vond ik de wetenschap dat je geen kant op kunt”, zei mevrouw De Niet. “In het begin mochten we het kamp nog uit om naar de markt te gaan. Maar toen de Japanse soldaten de leiding over het kamp overnamen was dat afgelopen.

We mochten niets meer. En er kwam steeds meer pesterijen: urenlang appèl, gedwongen wachtlopen, alleen ’s nachts water mogen halen. Ze konden met ons doen wat ze wilden. Je bent totaal machteloos, overgeleverd aan de willekeur van de vijand. Dat vond ik het ergst.”

Juist die ervaringen zijn het, die mensen de rest van hun leven meedragen.

Ieder mens persoonlijk, met zijn eigen angsten en nachtmerries.

Zoals mevrouw De Niet, die de aanblik van een gevangenis nooit meer heeft kunnen verdragen.

Maar niet alleen ieder mens persoonlijk.

Ook de gezinnen dragen de sporen, de kinderen – zelfs die pas na de oorlog zijn geboren.

Wat dat betreft was de familie De Niet geen uitzondering.

“Er was een groot geheim, waarover nooit gesproken werd”, vertelde haar dochter me. “Als kind voel je dat, ook al begrijp je het niet. Voor emoties was in ons gezin geen enkele ruimte. Ook wij, de kinderen, mochten nooit boos zijn, of verdrietig. Niet piepen, zeiden mijn ouders dan – en daarmee was de kous af.”

Inmiddels, meer dan 60 jaar na de bevrijding, zijn er vele studies verschenen over de gevolgen van trauma’s voor de slachtoffers zelf en hun omgeving.

Maar in de jaren 50, toen de gezinnen hun leven weer probeerden op te bouwen, was voor zulke dingen geen aandacht.

En al zeker niet als het om Indische ervaringen ging.

Mannen en vrouwen die de oorlog in Nederland hadden meegemaakt, konden de draad weer oppakken in hun vertrouwde omgeving – in hun eigen stad of dorp. Aan veel Indische Nederlanders was ook dat ontnomen. En aandacht voor hun verhalen was er al helemaal niet. Niet van de burgers. Zij hadden genoeg aan hun eigen zorgen. En van dat verre Indië konden zij zich geen voorstelling maken. En ook niet van de politiek. Natuurlijk, er werd in Den Haag zeker over Indië gesproken. Maar alleen over de vraag, hoe we de opstand daar konden onderdrukken. Hoe we de kolonie zouden kunnen behouden. Niet over de vraag, wat de Nederlanders die er vandaan kwamen allemaal hadden meegemaakt.

En zo duurt elke oorlog in het hart van mensen veel langer dan de data uit de geschiedenisboekjes. De vrede is allang getekend, maar de nachtmerries zijn nog lang niet voorbij. De angst dat je je man nooit meer zult zien. De onzekerheid over het lot van je vrouw en kinderen. Maar ook de beklemming bij de kinderen over de geheime zaken die hun ouders zo krampachtig voor hen proberen te verbergen. “Niet mijn oorlog, wel mijn leven”, noemen ze dat bij de vereniging INOG. De vereniging Indische Na-oorlogse Generatie – het is niet voor niets nu al 20 jaar een bloeiende organisatie. Te veel onbeantwoorde vragen over het verleden van de ouders. Het tekent het leven van de kinderen. Ze weten niet, maar het deert wel.

Hoeveel slachtoffers telt een oorlog?
Meer dan 25.000 Nederlanders hebben in de oorlogsjaren in Indië de dood gevonden: 8.500 krijgsgevangenen en bijna 17.000 mannen, vrouwen en kinderen in de burgerkampen.

Maar het aantal slachtoffers van de oorlog is een veelvoud daarvan. De mannen en vrouwen die nooit meer de mensen werden die ze vroeger waren. De vaders en moeders die niet in staat waren hun kinderen in liefde en harmonie te laten opgroeien. En de kinderen die de oorlog niet meemaakten, maar over wiens jeugd altijd een schaduw lag.

Ook voor hen zijn we hier vandaag.
Ook voor hen herdenken we deze dag.

Want het was niet hun oorlog.
Maar het is wel hun leven.